

Speculantul de manifeste - pentru o piață literară a ideilor politice

Pentru un cititor pasionat care deține și o direcție a lecturilor sale, istoria reală argumentează în imediat părăsirea de către autorii urmăriți a unor anumite construcții de lumi, a anumitor ideologii, infirmându-le. În special pentru cititorul de ficțiune speculativă, istoria reală își păstrează această putere negatoare, fie prin împlinirea distopiilor sau măcar a unor fragmente din acestea, fie – de mult mai puține ori – prin împlinirea utopiilor. Cea mai clară schimbare de subiecte s-a petrecut între trecerea de la **cyberpunk** la **new weird**, în lumea din jurul României, în vreme ce aici s-a adăstat încă, sub trauma lui Decembrie 1989, în jocul distopic, cu întâzieri originale în cel utopic.

Zisele introducerii acestui text se pot proba ușor prin simpla exemplificare; așa cum spune Genette, „demonstrativul scutește de argumentație”. Ce ne interesează aici sunt posibilele surse, precum și valoarea lor estetică, de exploatat literar, a ideilor politice din realitatea curentelor politice, dar care nu au căpătat în fapt exercițiu politic, fiind tratate ca erezii sau ca fantezii politice ale unor indivizi fără acces la istoria mare. Pentru că este periculos să gândim în termeni definitivii istoria imaginată, să împărțim dreptate în lumea viselor când acolo se cere o maximă libertate, indiferentă la istoria reală – politică sau literară.

Este exact ce autorii de talent fac, imaginându-și lumile lor, luând în seamă ce se întâmplă, dar fără a da întâmplării politice sau literare valoare de sentință. Chiar dacă noile constructe, în mintea autorilor lor, se vor câteodată mai mult decât un text literar, valoarea lor cea mai mare și, îndrăznesc să spun de la început, singura care contează, este cea estetică.

Vom vedea în cele ce urmeză două astfel de constructe, niciuna tradusă încă în românește, fiecare având o intenționalitate diferită imprimată de autorul său, însă amândouă putând avea același rang în documentarea unui autor de ficțiune speculativă, acela de sursă primară în imaginarea unor lumi alternative.

Este vorba de cum își imaginau Oscar Wilde și Leon Trotsky socialismul ideal, primul la sfârșitul secolului al XIX-lea, când lumea nu cunoscuse decât Comuna din Paris ca realizare a visului socialist, al doilea imediat înainte de începerea celui de-al II-lea Război Mondial, când deja visul socialist fusese alterat de stalinism, înfrânt de falanșii în Spania, și pe cale să fie atacat de fascism și nazism chiar pe pământul Revoluției din Octombrie.

Oscar Wilde este un estet chiar când organizează societatea, chiar când susține că orice formă de autoritate care organizează

societatea este împotriva realizării individuale a tuturor indivizilor. El pune pe primul loc **Individul** care, în socialismul imaginat de Wilde, se realizează pe sine prin munca – pe cât posibil nu fizică și cât mai apropiată de artă – pe care o depune voluntar și o dăruiește altruist celorlalți. În socialismul lui Wilde, fiecare individ își asumă libertatea și nu o îngreșează pe-a celorlalți oameni, fiind însă capabil să urmeze un țel comun. Pentru ca socialismul lui Wilde să existe, mașinile trebuie să preia toată munca fizică, familia trebuie să dispară în fața iubirii libere, statul să păstreze doar funcțiile de distribuție și îndrumare; educația, apărarea și puțin probabila poliție fiind funcții ale statului wildean lăsate într-o plutire candidă între existență și non-existență. De asemenea, socialismul lui Wilde este singura formă de aglutinare a comunităților umane în care individualismul propriu-zis, bazat pe ce este persoana și nu pe ce posedă persoana umană, este permis. Fără proprietate, crima (deci și poliția) nu are de ce să existe. Fără proprietate, educația și cum este ea folosită de individ îl face să fie diferit de celelalte persoane din jurul său, iar acestea vor fi suficient de educate la rândul-le să îl considere ca persoană la rândul-i. Fără proprietate individuală, eliberată de necesitatea apărării acesteia, poliția ar dispărea de la sine; fără proprietate comună, acolo unde fiecăruia necesitățile îi sunt acoperite în fapt și nu în pretenție, căci nu mai există false cereri – ele ar limita libertatea individului însuși –, fără proprietate comună, ziceam, armata nu are ce să apere sau devine o armată pentru apărarea tuturor indivizilor, formată din toți indivizii, o armată a speciei.

Wilde își argumentează prin negativul crimei și negativul vieții proletariatului, ca și prin exemplul cristic, libertatea de factură estetică a fiecărui individ realizat ca persoană din socialismul său. Crima este un act de libertate egoistă asemănătoare artei, dar distructivă, prin urmare exclusă din însăși gândirea socialistului wildean. Viața proletariatului – să nu uităm că Oscar Wilde scrie acest eseu la apogeul anilor utilitarismului din Anglia victoriană –, cu mizeria ei fizică și morală, împiedică realizarea în masă a idealului socialist de libertate individuală, de unde necesitatea mașinilor și a educației artistice, publicul nu contează niciodată, ci numai receptarea individuală. Iisus Hristos presupune la Oscar Wilde teologia eliberării, atât de în vogă în ultimele decenii ale secolului al XX-lea în America Latină, cu luptătorii comuniști din jungle care aveau icoana Fecioarei pe patul kalașnikovului. Dar, la Wilde, Hristos Socialistul se împlinește în fiecare individ ca poveste, ca ficțiune

de legitimare, însă niciodată a violenței pentru că, să ne amintim, nu mai există proprietate care trebuie redistribuită în numele lui.

Cu alte cuvinte, Oscar Wilde scrie și descrie un socialism în primul rând interior, o minunată argumentație a motivului pentru care mari artiști și savanți care de-abia urmau să se nască vor deveni în secolul XX militanți de stânga (să ni-i amintim doar pe Sartre, Picasso și Chomsky – în marea lor majoritate fără să îi cunoască textul definitoriu pentru modul lor intim de-a se raporta la lucruri).

Leon Trotsky este opusul lui Oscar Wilde. Fiind revoluționarul care l-ar fi gonit și pe Stalin, nu atât de dragul puterii personale, cât pentru **Revoluția cu R** mare, Trotsky a fost suficient de periculos pentru ca să i se ordone asasinarea de către același Stalin. Revoluția continuă până la dispariția burgheziei și a proprietății private și a statului capitalist în jurul lumii, iată ceea ce pamfletul și organizarea Internaționalei a 4-a Comuniste aveau ca obiectiv, în 1938.

La Trotsky nu mai avem individ, ci masă. Nu mai avem gândire liberă individuală, îndreptată spre realizarea persoanei prin efort estetic, ci gândire în soviete, cu obiective precise, de tranziție de la starea de fapt în care capitalismul putred luptă împotriva socialismului real ucigând muncitori și revoluționari la propriu, ceea ce face ca salvarea muncitorilor să existe numai în revoluția reală, totală și continuă, nediminuată de interesele unei birocrății de partid sau de apărarea doar a unui stat, fie el și Mama Rusie. Acolo unde Wilde spunea că arta este forma supremă de realizare a sinelui, iar Hristos – artistul suprem, Trotsky propune a 4-a Internațională, forul suprem al conducătorilor eliberați de naționalisme și individualisme, cu el ca exemplu implicit.

Acolo unde intervine masa, Oscar Wilde se disipă în analiza receptării artistice, a gustului public, a expresiei jurnalistice a acestui gust, a tiraniei jurnalismului asupra creației artistice. Leon Trotsky, pe de altă parte, acoperă masa în adjective superlative, cerându-i să fie numai și încontinuu revoluționară, iar purtătorilor ei de cuvânt să fie cât mai departe de a se transforma într-o birocrăție care să modifice raportările realității în propriul interes. Wilde urmărește salvarea individului, obținerea Persoanei în socialism. Trotsky urmărește doar imediatul continuu, fără să idealizeze ceea ce omul ar putea să fie sub socialismul său. Cei doi se aseamănă, însă, fundamental, prin

dispariția proprietății, a familiei și a statului în construcțiile lor de lume.

Iată că două texte, să zicem inedite, deși vorbesc despre un tabu în România – socialismul real a fost probabil cea mai criminală orânduire a istoriei noastre – oferă unghiuri noi de atac literar asupra unor idei aparent învechite, golite de orice sevă estetică. Nu mă pot opri să nu speculez că pentru autori precum China Mieville și Cory Doctorow astfel de texte ar putea fi cunoscute, dacă se amintește *Consiliul de Fier* al primului și povestirile pentru adolescenți ale celui de-al doilea. Și englezul, și americanul sunt niște individualiști feroce, însă au vreme de politică sindicală și de analiza dispariției proprietății, iar concluziile morale ale scrierilor lor au un balast etic al revoluționarului perpetuu, pe când cele estetice frizează într-atât singularitatea, respectiv merg împotriva gustului public declarat, încât transformă norma.

Fără aceeași adâncime ideatică și ideologică, sunt semne că netradusele, nepublicatele și necititele texte ale lui Wilde și Trotsky au ajuns și în ficțiunea speculativă românească recentă. Nu este un ecou conștientizat la maximum, însă. Chiar dacă Michael Haulică și Marian Truță, în construcțiile lor distopice, sunt niște esteți revoluționari, iar antologia *Radharc* aduce new weird-ul românesc în sincronism cu cel anglo-saxon, vârful creativ încă nu a fost atins. Nu este o problemă, unul din motivele micii încercări de față fiind și atragerea atenției la ceea ce s-a spus deja, dar nu s-a exploatat cum trebuie și îndeajuns.

Probabil că se putea găsi o altă pereche de texte politice exploatabile pe piața literară românească de azi. Texte tot atât de eretice ca atunci când au fost scrise, precum eseul lui Wilde și pamfletul lui Trotsky. „Gândirea aleasă” este cea mai propice exploatarea estetică.

Bibliografie:

Trotsky, Leon, *The Death Agony of Capitalism and the Tasks of the Fourth International (Transitional Programme)*, publicat de Workers Revolutionary Party, tipărit de Set Line Data Ltd, Londra, 1988.

Wilde, Oscar, *The Soul of Man under Socialism*, în *Collected Works of Oscar Wilde*, Wordsworth Editions, tipărit în Chatam, Kent, 1997, pp. 894-922.

